

آواکس

فصلنامه اختصاصی
مطالعات و مدیریت امر خیر در ایران

www.ava.kheir.ir

@ava.kheir

فصلنامه اختصاصی مطالعات و مدیریت امرخیر
وابسته به بنیاد خیریه راهبردی آلاء
شماره ششم / زمستان ۱۴۰۰ / ۱۲۴ صفحه

صاحب امتیاز: محمّد صالح طبیب نیا
مدیر مسئول: علی ملائوری
سردبیر: دکتر سید حسین سیدی
دبیر تحریریه: مرتضی رحیم نواز
مدیر هنری: محمّد رحیم نواز
مدیر اجرایی: ندا مهیار / حسین شیری
طراح نام‌واره: حامد مغزوری

تهران / خیابان کارگر شمالی
کوچه اردهال / پلاک شش / طبقه دوم

✉ ava@kheir.ir
برای اشتراک فصلنامه به سایت
Ava.kheir.ir مراجعه فرمایید.

فصلنامه اختصاصی مطالعات و مدیریت امرخیر
شماره ششم / زمستان ۱۴۰۰
پرونده: خیر قرآنی

- ۲,۲,۴ انتقال تجربیات
- ۲,۲,۵ حمایت محتوایی
- ۲,۲,۶ پیگیری‌های قانونی
- ۲,۲,۷ حمایت‌های علمی و فرهنگی
- ۲,۲,۸ آموزش نیروهای جذب
- ۲,۲,۹ شناسایی فعالیت‌های ماندگار برای جذب
- ۲,۲,۱۰ تهیه آمار صحیح از موسسات
- ۲,۲,۱۱ ائتلاف بین موسسات
- ۲,۲,۳ سیاستگذاری
- ۲,۲,۴ اعتمادسازی و نظارت
- ۲,۲,۷ شفافیت مالی
- ۲,۲,۲ رعایت نیات خیرین
- ۲,۲,۳ گزارش دهی
- ۲,۲,۴ بهره‌وری در فعالیت‌ها
- ۲,۲,۵ نظارت بر جذب و هزینه‌کرد
- ۲,۲,۶ همه فهم بودن برنامه‌ها
- ۲,۲,۵ جذب و نگهداشت خیرین
- ۲,۲,۱ درگیر کردن احساسات خیرین
- ۲,۲,۲ برآوردن معنویات
- ۲,۲,۳ تکريم خیرین
- ۲,۲,۴ درخواست از مردم
- ۲,۲,۵ ملموس بودن فعالیت‌ها
- ۲,۲,۶ استمرار فعالیت‌های جذب
- ۲,۲,۷ تمایل به ماندگاری کمک و نام خیر
- ۲,۲,۸ علاقه خیرین به خیر ملموس تا فرهنگی
- ۲,۲,۹ ایجاد نیات متنوع قرآنی
- ۲,۲,۶ تنوع و جامعیت روش‌های جذب
- ۲,۲,۱ جذب کمک‌های خرد در کنار کمک‌های بزرگ
- ۲,۲,۲ تنوع در روش‌های جذب با توجه به سلیقه‌های مختلف
- ۲,۲,۳ توجه به جذب غیرمالي و داوطلبی
- ۲,۲,۴ توجه به قشر ضعیف جامعه
- ۲,۲,۵ توجه به جامعه و خیرین محلی
- ۲,۲,۶ جذب منابع مالی شرکت‌ها
- ۲,۲,۷ جذب با محوریت موسسات ملی قرآنی

زیرعنوان بخش الزامات و راهکارها

بخش الزامات و راهکارها به دلیل برخورداری از زیربخش‌های متعدد و عدم امکان نمایش در الگوی نموداری به صورت مجزا و به شرح ذیل ارائه شده است.

۱. الزامات

۱.۱. هماهنگی نهادهای متولی

- ۱.۱.۱. معاونت قرآن و عترت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- ۱.۱.۲. سازمان اوقاف و امور خیریه
- ۱.۱.۳. سازمان تبلیغات
- ۱.۱.۴. فرهنگ‌سازی
- ۱.۲.۱. فرهنگ‌سازی خیر قرآنی
- ۱.۲.۲. آغای خیرین برای فعالیت‌های قرآنی
- ۱.۲.۳. شکل‌گیری اراده جمعی در حوزه خیر قرآنی

۱.۳. برنامه‌ریزی

- ۱.۳.۱. برنامه‌ریزی جامع نگر
- ۱.۳.۲. تشکیل هیئت اندیشه‌ورز
- ۱.۳.۳. بررسی تجربیات پیشین
- ۱.۳.۴. طراحی مدل همکاری دفتر جذب / مجمع خیرین و موسسات
- ۱.۳.۵. قابلیت اجرایی برنامه‌های مورد نظر

۱.۴. اعتمادسازی

- ۱.۴.۱. اخلاص و صدق نیت
- ۱.۴.۲. حضور افراد با دغدغه، مقبول و دارای فراغ بال
- ۱.۴.۵. تشکیل ساختارهای عملیاتی

۲. راهکارها/کنش‌ها

۲.۱. تشکیل ساختارها

- ۲.۱.۱. دفتر جذب مشارکت در معاونت قرآن و عترت
- ۲.۱.۲. مجمع خیرین قرآن و عترت
- ۲.۱.۳. راه‌اندازی واحد جذب در موسسات

۲.۲. تسهیلگری

- ۲.۲.۱. شناسایی نیازها
- ۲.۲.۲. شناسایی اولویت‌ها
- ۲.۲.۳. زمینه‌سازی اطلاع‌رسانی و تبلیغات

ترویج قرآن، ترویج نیکوکاری / ۴

- ۷ / دیپاچه
- ۸ / نگاه کوتاه به خیریه در ایران باستان
- ۱۲ / آماده شنیدن مشکلات خیرین هستیم / گفتگو با «حجت‌الاسلام محمدرضا مبلغانی مروجی»
- ۱۶ / نقش واقعیت‌افزوده در افزایش امر خیر / ۱۶
- ۲۲ / واقعیت مجازی در امور خیریه / ۲۲
- ۲۸ / اقدامات حاج شیخ مهدی است / ۲۸
- ۳۲ / نگاه چندبعدی مرحوم مظاهری به مسائل فرهنگی / گفتگو با «سید مجید عاملیان»

پرونده: خیر قرآنی

- ۳۸ / بازنشاسی اهمیت امور خیریه از منظر آیات و روایات / ۳۸
- ۴۲ / تکلمه‌ای بر نسبت خیریه و جامعه دینی / ۴۲
- ۴۶ / صیانت هنرمندان از قرآن / ۴۶
- ۵۰ / خیر قرآنی، اشکال و روش‌ها / ۵۰
- ۵۴ / وقف، ضامن ماندگاری امر خیر است / ۵۴
- ۶۰ / گفت و گویا «حجت‌الاسلام و المسلمین غلامرضا عادل»
- ۶۰ / گزارش نشست اول «سمینار خیر قرآنی در بستر مشارکت‌های مردمی» / ۶۰
- ۷۰ / گزارش نشست دوم «سمینار خیر قرآنی در بستر مشارکت‌های مردمی» / ۷۰
- ۷۸ / گزارش نشست سوم «سمینار خیر قرآنی در بستر مشارکت‌های مردمی» / ۷۸
- ۸۸ / گزارش نشست چهارم «سمینار خیر قرآنی در بستر مشارکت‌های مردمی» / ۸۸
- ۹۸ / گزارش نشست پنجم «سمینار خیر قرآنی در بستر مشارکت‌های مردمی» / ۹۸
- ۱۰۶ / نگاهی به گنجینه‌های قرآنی کشور / ۱۰۶
- ۱۱۴ / قرآن و گفتمان‌سازی تمدنی در جامعه معاصر / ۱۱۴
- ۱۱۷ / گزارش امکان‌سنجی جذب مشارکت‌های مردمی در حوزه قرآن و عترت / ۱۱۷

ترویج قرآن، ترویج نیکوکاری

سید حسین سیدی

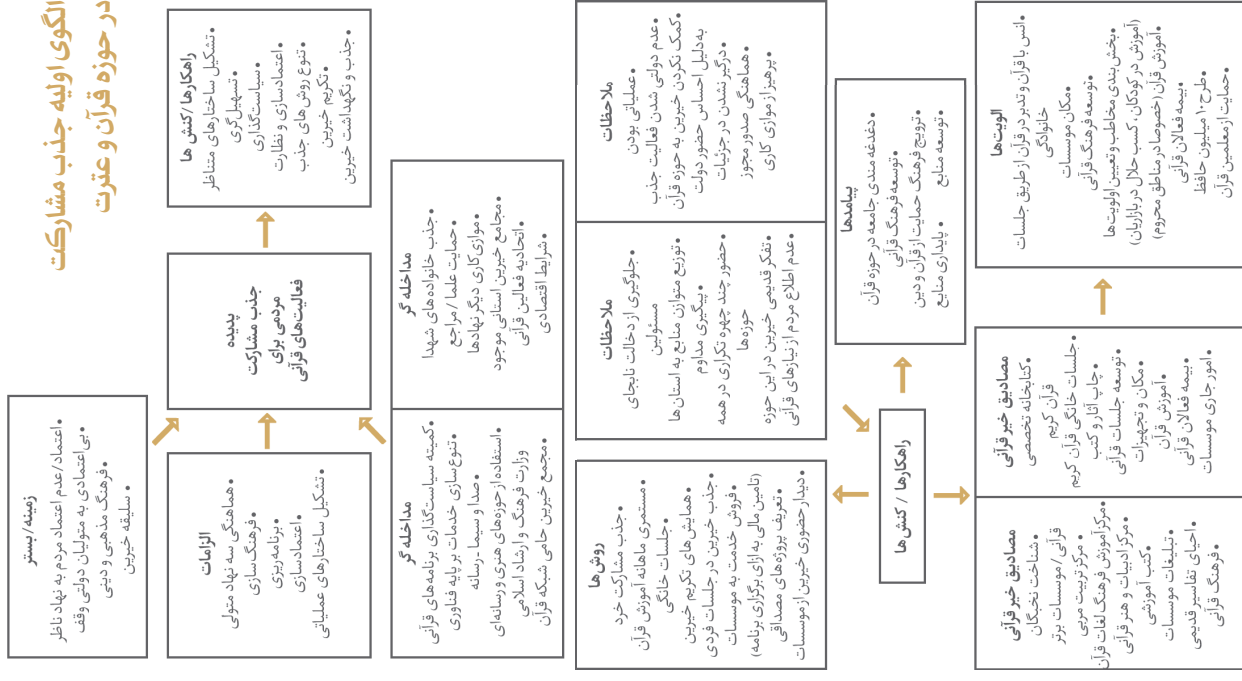
نیکوکاری، خیرخواهی، دستگیری، نوع دوستی و طبیعت دوستی مفاهیمی است که با فطرت بشر اجین شده است و کسی نیست که در متعالی بودن این مفاهیم برای انسانیت انسان شکی داشته باشد. به همین دلیل است که این مفاهیم در همه ادیان الهی که بر مبنای فطرت خداجوی انسان هستند، مورد تأکید بسیار قرار گرفته و همواره یکی از مهم ترین و بهترین راه قرب الهی و رسیدن به رضایت خداوند شناخته شده است.

در دین اسلام نیز با نگاه به قرآن و روایات، نیکوکاری و خیرخواهی بارها و بارها با واگانی مانند انفاق، احسان، صدقه، زکات، خیر، از نیت خیر و خیرخواهی گرفته تا انجام مصادیق عمل خیرخواهانه به عنوان راه های بسیار موثر در جهت تعالی انسان چه مستحب و واجب معرفی شده است. با نگاهی به قرآن به عنوان کتاب سعادت بشر، می توان بخش های زیادی را درباره نیکوکاری، شیوه ها، مصادیق و نتایج دنیوی و اخروی آن، به عنوان راه اساسی قرب الهی و تعالی انسان پیدا نمود.

در این کوتاهه هدف بررسی همه این موارد نیست اما برای نمونه به مواردی که از نظر نگارنده بسیار آموزنده و قابل تامل است اشاره می شود.

خداوند درباره انفاق که در نگاه اول باعث کاهش عددی مال انسان می شود، قول فریونی و آموزش الهی داده و ترس از فقر را وعده شیطانی می داند. (سوره بقره) و با درباره صدقه نیز مشابه مفهوم استفاده شده است که خداوند را از بین می برد

فصلنامه تخصصی مطالعات و مداخلات قرآنی
شماره ششم - زمستان ۱۴۰۰

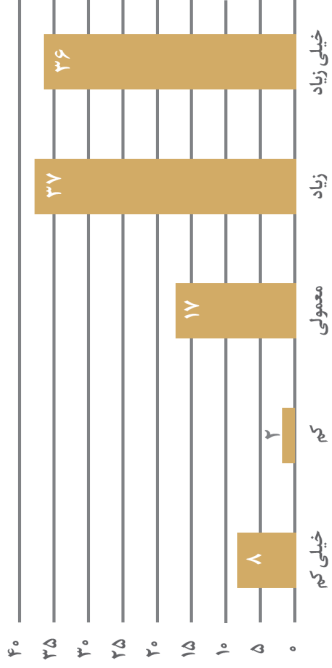

اما صدقه را فزونی می‌بخشد (۲۷۶ سوره بقره) در نگاه اول شاید این آیات توصیه‌هایی اخلاقی شمرده شوند، اما وعده الهی صادق است و این یک سبک زندگی در مدیریت شرایط اقتصادی فردی است از سوی دیگر در نگاهی کلان‌ترین موارد می‌تواند راهبردی باشد برای مدیریت شرایط اقتصادی جامعه. جامعه‌ای که در آن انفاق و صدقه رواج داشته باشد بزرگ و فزونی در آن بیشتر خواهد بود.

از نکات مهم دیگر که می‌توان به آن اشاره کرد این است که در قرآن اغلب اقامه نماز در کنار ادای زکات شمرده شده است. (۲۷ بار از ۳۲ بار) گویا که نماز و زکات دو بال هستند که بدون یکی مسیر رشد انسان طی نخواهد شد. زمانی فهم زکات مهم ترمی شود که با روایاتی از معصومین مواجه می‌شویم که برای هر چیزی (نعمتی) زکاتی مشخص می‌کنند. زکات برای اعضای بدن، سلامتی، دانش، صبر، ثروت، بدن، زیبایی و دیگر موارد در روایات یافت می‌شود که نشان می‌دهد معنای زکات فراتر از زکات واجب است. برای نمونه همه این را شنیده ایم که زکات دانش، نشر آن به اهلش است و یا زکات نعمات الهی انجام کارهای نیک است و زکات مال بخشش است. از این رو دستیابی به هدف سعادت بدون توجه به مال نیکوکاری میسر نخواهد شد.

در پاداش و پیماند اخروی نیکوکاری و دستگیری در کنار آیات بسیاری که خداوند بر فزونی پاداش خداوند نسبت به آنچه انجام داده ایم تأکید دارد، می‌تواند مقامات اخروی را بر شمرد که رسیدن به آن راهی جز انفاق و نیکوکاری ندارد. رسیدن به مقام «بر» جز با انفاق آنچه آن را دوست داریم میسر نخواهد بود (۹۲ سوره آل عمران) و یا مقام «متقین» برای کسانی است که در اموال خود سهمی برای سائلین و محرومین قرار داده‌اند (۱۹ سوره زاریات)

در شرایط انفاق آمده است که انفاق باید از بهترین مال انسان باشد، یعنی هم مالی که از راه حلال بدست آمده است که این امر کاملاً منطقی و عقلانی است که با مال ناپاک نمی‌توان نیت و عمل خیر داشت و هم اینکه باید از بهترین دارایی‌ها انفاق صورت گیرد (۲۶۷ سوره بقره) و با صدقه‌ای که همراه با منت و آزار گیرنده همراه باشد ارزشی ندارد (۲۶۴ سوره بقره) رعایت کرامت انسانی و منت نگذاشتن بر نیازمندی زمانی به طور کامل رعایت می‌شود که بدانیم گیرنده صدقه نه نیازمند بلکه خداوند است (۱۰۴ سوره توبه) و قرآن صدقه را وام به خداوند می‌داند (۱۸ سوره حدید) و نیازمند واقعی خودمان هستیم که برای رشد و تعالی مان به انفاق و صدقه در راه خداوند نیازمندیم (۱۰ سوره منافقون) برای رعایت کرامت و عدم گرفتاری به بیماری نفس مانند عجب و غرور خداوند صدقه پنهانی را بر صدقه آشکار ترجیح دانسته و مفسرین در صورت داشتن

راهکارهای جذب مشارکت های مردمی

در نهایت از موسسات خواسته شد که در مورد راهکارهای جذب مشارکت های مردمی نظر دهند که فهرست زیر با توجه به نظرات آنها استخراج شد.

۱. برگزاری همایش و جشنواره
۲. صندوق قرض الحسنه حمایت از موسسات قرآنی
۳. صرف وجوهات شرعی
۴. تبلیغات در رسانه ملی و فضای مجازی و سطح شهر
۵. ایجاد طرح ملی جذب خیرین
۶. توجیه و اعتمادسازی عموم مردم
۷. استفاده از ظرفیت های شخصی خیرین
۸. بازدید خیرین از فعالیت های موسسات
۹. جذب چهره به چهره
۱۰. همکاری با مساجد و هیئت امنای آنها
۱۱. جذب مشارکت خرد مردمی به صورت دفنچه کمک
۱۲. تشویق و توجیه مردم برای وقف قرآنی

در بخش بعدی پژوهش، با ۱۶ نفر از خبرگان قرآنی که شامل مسئولین قبلی و خیرین بازر و فعال در این حوزه هستند در خصوص پدیده جذب مشارکت های مردمی، مصاحبه صورت گرفت. این مصاحبه ها با روش تحقیق کیفی گزند تئوری مورد تحلیل قرار گرفتند و نتایج آن در یک مدل نظری که شامل الزامات، راهکارها، زمینه ها، مداخله گر ها، ملاحظات، مصادیق و پیامدها دسته بندی شد. در این بخش جهت جلوگیری از طولانی شدن تنها مدل نظری ارائه می شود و تحلیل نظرات به صورت مشروح ارائه نمی شود.

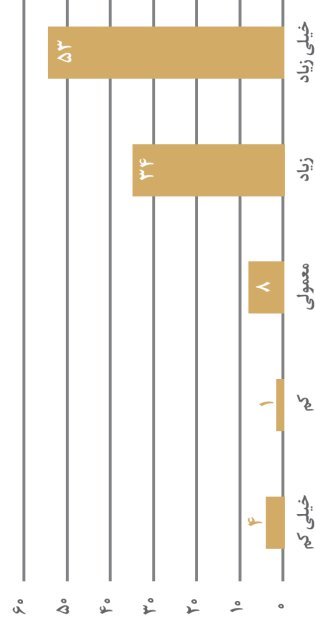
فعالیت‌های دارای زمینه مناسب مشارکت مردمی

در سالی دیگر از موسسات درخواست شد که نظرشان را در مورد فعالیت‌های قرآنی که امکان جذب و یا مشارکت بیشتری دارند ارائه کنند که به ترتیب اولویت، فعالیت‌های زیر به عنوان فعالیت‌های دارای پتانسیل جذب مشارکت‌های مردمی شناسایی معرفی کردند.

۱. انتشار قرآن
۲. آموزش قرائت قرآن
۳. حفظ قرآن
۴. آموزش مفاهیم قرآنی
۵. تولیدات رسانه ای ترویج مفاهیم قرآن
۶. ساخت آموزشگاه قرآن
۷. ترویج و آموزش همراهی قرآنی
۸. تربیت آموزشگران قرآن
۹. برگزاری جلسات قرآنی عمومی
۱۰. ترویج جلسات خانوادگی قرآنی

راه اندازی مجمع ملی خیرین قرآنی

در این سوال نظر موسسات درباره تاثیر راه اندازی مجمع ملی خیرین قرآنی در توسعه مشارکت‌های مردمی پرسیده شد که اکثرا با راه اندازی این مجمع موافق بوده و آن را تاثیرگذار دانسته‌اند.

راه اندازی دفتر جذب مشارکت‌ها در معاونت قرآن و عترت

همچنین در مورد راه اندازی دفتر جذب مشارکت‌ها در معاونت قرآن و عترت به عنوان بال مکمل مجمع خیرین قرآنی پرسیده شد که بازمه نتایج نشان دهنده موافقت خیرگان قرآنی با این موضوع است.

مقاصد فرهنگسازی و دعوت دیگران صدقه آشکارا توصیه کرده‌اند (۲۷۱ سوره بقره) و این خود بیانیه ارزشی در سنده راهبردی نیکوکاری است.

همانطور که اشاره شد درباره احسان و نیکوکاری در قرآن می‌توان صفحات بسیاری نوشت و تحلیل‌های بسیار عمیق تر فردی و اجتماعی داشته باشیم. البته قابل توجه است که بهترین راه فهم بهتر مفاهیم قرآنی توجه به روایات ائمه اطهار علیهم السلام به عنوان مفسرین قرآن است که نباید مورد غفلت قرار گیرد. در این کوتاه از نگاه هدف، راهبرد، ارزش‌ها و پیامدهای نیکوکاری از منظر قرآن سعی شد بحثی ارائه شود.

پس اگر از دریچه نیکوکاری نگاه کنیم، یکی از مهم‌ترین راهبردهای ترویج نیکوکاری در جامعه به معنای اتم آن ترویج قرآن در جامعه است. آنچه در این سطور از ترویج قرآن مدنظر داریم شامل ترویج و انتشار مصحف شریف، قرائت، حفظ، مفاهیم و عمل به قرآن با شیوه‌های گوناگون است و تنهایی موضوع یا شیوه خاص مدنظر نمی‌باشد. ترویج قرآن وظیفه هر مسلمان است اما همانطور که در فعالیت‌های خیرخواهانه افرادی پیشروتر از دیگران هستند و به نام خیرشناسخته می‌شوند در فعالیت‌های مرتبط با ترویج قرآن در جامعه افرادی را داریم که عمر و ثروت خود را در این راه هزینه کرده و می‌کنند، از این روز اصطلاح خیر قرآنی برای آن‌ها استفاده می‌کنیم و ترویج قرآن را خیر قرآنی می‌شناسیم.

می‌توان اینگونه نتیجه بگیریم که همانطور که قرآن راهنمای سعادت بشر است، اگر تنها از دریچه نیکوکاری نگاه کنیم، راهبرد توسعه نیکوکاری، خیر خواهی و بشر دوستی نیز ترویج قرآن است. در این راستا با همکاری معاونت قرآن و عترت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برآن شدیم که پرونده این شماره را به خیر و خیر قرآنی اختصاص دهیم. از این رو در پرونده به اهمیت امور خیر در قرآن و روایات و نسبت خیریه و جامعه دینی

و روش‌های خیر قرآنی پرداخته شده است، سپس

گزارشی از نشست‌های سمینار خیر قرآنی در

بستر مشارکت مردمی ارائه شده است که

شامل پنج نشست با رویکرد نگاهی به

مفاهیم نظری و بررسی تجربیات موفق در

این زمینه است. در نهایت گزارش کوتاهی

از یافته‌های یک پژوهش در حوزه جذب

مشارکت مردمی برای فعالیت‌های قرآنی

ارائه شده است که سمینار و پژوهش مذکور نیز

با حمایت معاونت قرآن و عترت وزارت فرهنگ و

ارشاد اسلامی به انجام رسیده است.

دیناچه

نیکوکاری آیین مشترک همه ادیان الهی است. ضمن آن که در تمامی مکان‌های انسانی، باورهای ملی و قومی نیز به آن به مثابه یک خصلت اخلاقی توجه ویژه شده و از جمله معدود مفاهیمی است که در تعریف مشترک آن میان مذاهب، جوامع و فرهنگ‌های گوناگون، اختلاف چندانی وجود ندارد. در بزنگاه جنگ و غارت و نزاع، این مفهوم انسانی است که می‌تواند به نوعی گفت‌وگو فرهنگی تبدیل شده، پیام‌آور صلح و دوستی باشد.

مهربانی کردن به خود و دیگران، محصول نگاهی است که جهان را زیبا و انسان را نسبت به آن مسئول می‌داند. این مسئولیت تنها در قبال انسان‌ها نیست که معنا شده است، بلکه در آموزه‌های دینی ما، حیوانات، گیاهان و زمین نیز مشمول احسان و نیکوکاری خدا و بندگان او هستند.

در آئین اسلام، نیکی و نیکوکاری به عنوان یک فریضه و از محوری‌ترین مبانی دینی قلمداد شده است. در آیت بسیاری از قرآن کریم، به مومنان، انفاق، کمک به هم‌نوعان و دستگیری از مستضعفان توصیه گردیده است.

سیره و رفتار پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار (علیهم‌السلام) نیز بر همین متوال است. تأکید بر برابری دیگران و کمک به بهبود زندگی و وضعیت معیشتی آن‌ها به گونه‌ای است که به جرأت می‌توان آن را از ارکان اخلاقی دین دانست. چنان چه ترک آن، خارج شدن از رفتار دینی و اصرار بر آن، شمولیت مذهبی پیدا می‌کند.

توصیه‌ها و تأکیدات مذهبی، دستورالعملی است که برای تحقق جامعه دینی و اداره آن مورد استفاده قرار می‌گیرند. بخشی از این نظام‌نامه ناظر به ساحت فردی و بخش دیگر متوجه عرصه‌های اجتماعی است.

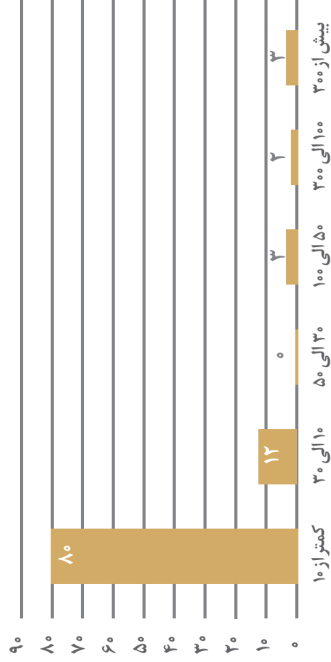
در عرصه خصوصی، تلاش برای نمایش عبادت و فریضه دینی، گاه ممکن است آن‌ها را به مرزهای ریا و خودنمایی نزدیک کند. تقبیح و نکوهش این عمل در اسلام تا جایی پیش رفته که عبادت را باطل و حتی حرام می‌سازد.

در نقطه مقابل، آشکار شدن بخش‌هایی از دین ورزی نه تنها نگویده نیست، بلکه در قرآن، احادیث و سیره عملی به آن توصیه نیز شده است. مستحبات اجتماعی به سبب تأثیر مثبتی که در ارتقاء کیفی جامعه دارند، نوعی معروف و تبلیغ دینی به شمار آمده و از این منظر بایستی به ترویج آن‌ها پرداخت. این قبیل رفتارها تبیین نقش اجتماعی دین در گستره‌ای فراتر از حوزه فردی دین داران است و از این رو در مواردی از اجر و ثوابی بالاتر از عبادت و فریضه برخوردار است.

در این گفتار کوتاه به مقوله خیر و نیکوکاری از منظر کتاب مقدس قرآن و شریعت نبوی و علوی نظر انداخته، روزآمدی آموزه‌های آن را در نظام اجتماعی معاصر بررسی می‌کنیم. به این امید که راهکارهای طرح شده در این مجموعه، رهنمون خوبی برای فردایی بهتر باشد.

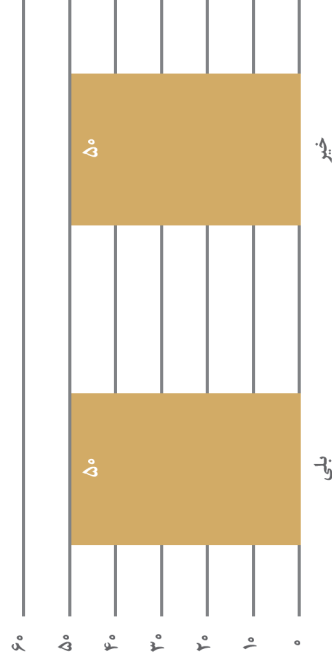
میزان مبلغ جذب شده از مردم توسط موسسه

نتایج این بخش مویب نمودار قبلی است و نشان دهنده این است که موسسات با برای جذب مشارکت‌های مردمی برنامه‌ای ندارند و یا در آن موفق نیستند.

برنامه ریزی برای جذب خیرین

نمودار زیر نتیجه این سوال است که آیا موسسه برای جذب خیرین برنامه ریزی دارد یا نه؟ همانطور که مشخص است ۵۰ درصد در این زمینه به طور کل برنامه ریزی نداشته‌اند و انتظار جذب هم ندارند. باین حال و با توجه به دو نمودار قبل می‌توان اینگونه استنباط کرد که ۵۰ درصد دیگری که تمایل به جذب خیرین داشته و به نسبت برای آن برنامه ریزی هم کرده‌اند، به جز معدودی از موارد، اغلب موفقیت چندانی کسب نکرده‌اند.

اسلام قائل به توان گفتن ساز ساز قرآن برای جهانی شدن است. این خوانش از دین برای جریان ساز بودن، نیازمند یک تفکر حمایت‌گرا اجتماعی است. تجربه پیشین تمدن اسلامی بیانگر آن است که بخش مهمی از توان جامعه عم از فکری و مالی باید به سمت وسوی آن برود که یک خواست آکادمیک یا محفلی را به نوعی مطالبه اجتماعی بدل سازد. در این مسیر نقش نهادهای حمایتگر مردمی مهم و تاثیرگذار است. گفتن قرآنی نیازمند استخراج داده‌هایی متناسب با جهان معاصر است. این فرایند می‌تواند به فراگیری و پذیرش آموزه‌های این تمدن دینی کمک بسیاری نموده، آن را در یک چارچوب مشخص نظری ساماندهی کند. در این چارچوب فعالیت‌های قرآنی باید به سمتی سوق داده شوند که محوریت استخراج منابع ظرفیت دینی برای گفتن ساز نوین اسلامی به عنوان افق چشم‌انداز در منظر دید آن‌ها قرار بگیرد. این مهم است که جامعه در عمومی سازی این نظام تمدنی پیشقدم شده و به مدل سازی آن در ابعاد محلی و ملی کمک کند.

گف تیم که حکومت‌ها اساسا توان تمدن سازی در جهان معاصر را ندارند ولی در نوع خود می‌توانند بسترسازی شکوفایی تمدنی به شمار آمده و یا به مانع مهمی در رشد و توسعه یک نظام تمدنی تبدیل شوند. بر فرض اهتمام حکومت به گفتن سازی تمدنی، نقش جامعه مدنی، انجمن‌های اجتماعی و کانون‌های تولید و آموزش دانش برجسته می‌شود. به این مجموعه به فراخور تمدن قرآنی باید شکل‌ها و عالمان علوم دینی و قرآنی را نیز افزود.

تقویت نهادهای دینی از دیرباز بر عهده توانگران مذهبی و عموم مردم بوده است. این مهم عامل اصلی مانایی دین در بزنگاه‌های تاریخی است و همچنان می‌تواند تضمین کننده حیات اجتماعی و علمی آن در جهان معاصر باشد. خیرین مذهبی با احداث کتابخانه، مساجد و مدارس دینی و علمی نقش مهمی در طول تاریخ اسلامی در شکوفایی تمدنی این مذهب الهی ایفا نموده‌اند. این نقش و جایگاه همچنان کاپوژه‌های خاص خود را از دست نداده و بر قوت خود باقی است. فعال شدن مجدد این گروه اجتماعی و افزودن توان تازه بنیان تشکل‌های جامعه مدنی به گروه خیرین قرآنی می‌تواند راهگسای مسیری باشد که گفتن سازی اجتماعی و تمدنی را در جامعه در پی داشته باشد. این توان اجتماعی باید در خدمت داده‌پردازی معاصر از آموزه‌های دینی درآمده و گزاره‌های کهن آن را نیز به روزرسانی کند. تشکل‌های خیریه مذهبی در صورت حرکت در این مسیر نوین است که می‌توانند موثر واقع شده و جریان ساز باشند. هدایت منابع حمایتی دین که عمدتا در قالب موفقوفات اسلامی تعریف شده‌اند، به سمت و سوی علمی سازی دین و استخدام مفاهیم جدید برای تبلیغ آن می‌تواند نقش مهمی در تثبیت تمدن اسلامی ایفا نماید. جدی نگاری این نقش تاریخی یکبار جهان را متاثر از تمدنی بزرگ نموده و بار دیگر نیز می‌تواند جهان را در بهت و شگفتی فروبرد.

نقش نگاره‌ای از دیواره‌های تخت جمشید به نشانه دوستی، محبت و اتحاد

فصل نهم: حکمت‌های معانی و معنی‌ها در قرآن

مرسوم در طول تاریخ برای فعالیت‌های خیرخواهانه معمول بوده است. نخست اقداماتی که در زمان حیات فرد خیر و با اراده و نظارت شخص او شکل می‌گرفت و معمولا دامنه تاثیرگذاری محدودی داشت و اغلب با مرگ فرد یا تغییر نگرش و تصمیم او به پایان می‌رسید.

نوع دیگر، رفتاری است که در محدوده زمان قرار ندارد و بعد از مرگ فرد خیر نیز به حیات خود ادامه می‌دهد. به این شیوه عمل در فرهنگ ایرانی، اسلامی وقف می‌گویند. گونه‌ای عمل خیر که در گستره وسیع‌تری از زمان امکان حیات پیدا می‌کند و اغلب دامنه آن نیز از ابعاد فردی فراتر رفته و به جامعه و اجتماع تعمیم پیدا می‌کند.

وقف، با نام‌های گوناگون در جوامع مختلف در طول تاریخ مشاهده شده است. این رویه گاه توسط افراد، گاه با حمایت سازمان‌ها و موسسات و گاهی نیز با نظر و تأیید حکومت‌ها شکل گرفته و مدیریت می‌شود. اهداف متصور برای وقف نیز اگرچه مختلف و متعدد است، اما در فرم کلی و عمومی شامل مواردی چون رفع فقر، ترویج و تقویت بنیادهای دینی، کمک به دانش‌اندوزی، ایجاد صلح، برقراری نظام پایدار زیست محیطی و... است.

همچنین به صورت عمده، متولیان وقف در جامعه از میان نهادها و فعالان دینی انتخاب می‌شوند، به همین سبب ارکان آن اغلب مستند بر آموزه‌های دینی است. تنوع مذهبی در سرزمین‌های متمدن نوع خوانش متفاوتی از موقوفات تاریخی را رقم می‌زند، فرایندی که در نوع خود از ظرفیتی برخوردار است که می‌تواند به پایداری نظام فرهنگی و تمدنی آن سرزمین بیانجامد. جدا از آنکه اساساً هر وقفی فارغ از موضوع آن میتواند به فرایندی جمعی و کارکردی اجتماعی منجر شود.

نکته‌ای که باید متذکر شد این است که وقف می‌بایست توان اداره خود را در گذر زمان داشته باشد، در غیر این صورت تاثیرگذاری آن از میان خواهد رفت. از این رو استواری وقف عموماً بر توان به روز شده اقتصادی بنا شده و متکی بر سرمایه افزوده شده حقیقی یا حقوقی است. واقف یا اختصاص درآمد‌های ناشی از موقوفات متعدد، بقای نیت مورد نظر خود را تضمین می‌کند، ولو آنکه فعالیت این موقوفات الزاماً در موضوع وقف نباشد. مثلاً برای اداره یک مدرسه ممکن است چند باب مغازه یا چند فقره زمین زراعی وقف شود تا از عملکرد و سودهای آنها هزینه‌های ناشی از اداره مدرسه تأمین شود. به این ترتیب است که با کارکرد دیگری از وقف نیز مواجه می‌شویم. در این فرم وقف نه تنها در

تمدن اسلامی در نتیجه گفتمان جدیدی که عرضه نمود توانست برای بیش از یک هزاره نظام فرهنگی، تاریخی و تمدنی جهان را متأثر از خود سازد. زایش تمدنی اسلام و پیوند آن با تمدن‌های کهن روم و ایران، نه تنها به فراگیر شدن گفتمان اسلامی انجامید، بلکه همزمان خوانش‌های جدیدی از تمدن‌های دیگر را نیز ممکن ساخت که در نتیجه آن عصر نوزایی علمی ابتدا در جهان اسلام و پس از آن در تمدن غربی آغازین گرفت.

از مشخصه‌های تمدن‌های بزرگ این است که آن‌ها هم در ظهور و هم در دوران زوال تاثیرات خود را بر جهان پیرامون و نظام فکری آن می‌گذارند. این ویژگی در مورد تمدن اسلامی نیز صدق می‌کند و همانگونه که ظهور آن اتفاقی بزرگ قلمداد می‌شود، انحطاط آن نیز مهم تلقی شده و موثر واقع می‌شود.

پیشاهنگی تمدن اسلامی در علوم انسانی، علم، طب، فلسفه، دانش، هنر، معماری و ... همانگونه که جهان را به آستانه خیزش علمی و رشد اقتصادی سوق داد، انحطاط آن نیز باعث شد تا جهان در خلاء معنا دار چنین ایدئولوژی به سمت ذهنیت اومانستی عصر صنعت سوق پیدا کرده و خود را در ورطه مدرنیسم و نخله‌های فکری عصر روشنگری اروپایی بیاندازد و به ناچار مسیری را پیماید که نتیجه مستقیم و غیرمستقیم آن دور شدن از گفتمان مذهبی و دل بستن به نیهیلیسم اعتقادی و تفکری است. این در حالیست که همچنان تمدن‌های مذهبی اعم از مسیحی، اسلامی یا تمدن‌های اخلاق‌گرای شرقی میتوانند با بازخوانی آموزه‌های خود و تبیین گفتمان جدید دوران نوزایی خود را آغاز کنند. جهان همچنان به آموزه‌های دینی نیازمند است و اسلام می‌تواند تا حد بسیاری به خلاء گفتمانی واکنش نشان داده و به جریان سازی تمدنی بپردازد. این مهم البته نیازمند بستری است که بسته به موضوع مقاله به نوع خاصی از آن خواهیم پرداخت.

تمدن‌ها فرایندی حکومتی ندارند. این موضوع مهمی است که باید به آن توجه ویژه داشته باشیم. در این معنا حکومت‌ها ولو قدرتمند نمی‌توانند مبدع تمدنی جدید یا جهت دهنده به تمدنی کهن باشند. در نقطه مقابل هر حکومتی میتواند آغاگر انحطاط تمدنی ریشه دار باشد.

زایش تمدنی یا نوزایی تمدنی محصول فعالیت فکری توده برجسته و فرهیخته جامعه است. حکومت‌ها در بهترین مدل متصور تنها می‌توانند بسترهای تولید علم و گسترش آن را فراهم سازند. به فرض فراگیری در متن چنین حکومتی وظایف روشنفکران، دانشمندان، عالمان دینی و فرهیختگان فرهنگی و هنری یک جامعه در وهله نخست ایجاد گفتمان از آموزه‌های تمدنی و سپس بسط و تبیین نظامی است که به فهم عمومی و جهانی این آموزه‌ها کمک کند. این بخش از مهم‌ترین ارکان نظام تمدن ساز به شمار می‌آید.

قرآن و گفتمان سازی تمدنی در جامعه معاصر

الهه میرباقری

موضوع یک عمل خیرخواهانه اجتماعی است، بلکه در مصادیق تأمین هزینه نیز نوعی کارآفرینی و عمل خیر قلمداد شده و به کسب اجتماعی تبدیل می شود. تمدن های باستانی برای حفظ سرمایه های انباشت شده حکومت از نوعی سازمان شبیه موقوفات اسلامی برخوردار بودند که وظیفه صیانت از آنها را در گذر زمان بر عهده داشتند. این سرمایه در گردش، از یک سو حکومت را همواره سرشار از ثروت و قدرت ساخته و از سوی دیگر طبقات اجتماعی را نیز از سود عملکرد آن بهره مند می نمود. شبیه این ساختار در ایران باستان، بابل و حتی یونان مشاهده می شود. به طور مثال زمین های کشاورزی، دام یا حق بهره برداری از مسیرهای تجاری از سوی حکومت به صورت موروثی به افرادی از جامعه واگذار می شد. بدین ترتیب ضمن نگهداشت سرمایه، گروه های اجتماعی بدون آنکه حق مالکیتی بر اموال و امتیازها داشته باشند، از منافع کارکرد آنها بهره مند شده و به کمک آن به ضمن کسب درآمد، به تقویت موقعیت اجتماعی خود می پرداختند. حکومت در ایران باستان، جدا از واگذاری امتیاز بهره برداری اموال خود به گروه هایی از جامعه، نوع دیگری از واگذاری ها را نیز در دستور کار خود داشت. از جمله موقوفاتی بود که به معابد و تبلیغ دین زرتشت اختصاص پیدا می کرد. در این عمل جدا از نظام حاکم، افراد متمول و ثروتمند نیز مشارکت داشتند. بدین ترتیب معمولاً در جوار معابد و آتشکده های زرتشتی، مدارس دینی برای آموزش و تبلیغ رایگان آموزه های دینی تأسیس می شد و هزینه اداره این معابد و مدارس از محل موقوفاتی تأمین می شد که حکومت یا مردم به معابد اختصاص می دادند. موقوفات حکومتی اغلب شامل چند پارچه آبادی بود، در بخش مردمی اما این موقوفات تنوع بیشتری داشت و شامل مواردی چون زمین کشاورزی، دام، بناهای تجاری یا اقامتگاه های میان راهی می شد. این شیوه پس از ورود اسلام تغییری پیدا نکرد و مسلمانان با الگوبرداری از روال آن، سازمان وقف اسلامی را پایه گذاری کردند.

کنته جالب توجه در این میان آن است که عموماً در پیرامون آتشکده ها نه تنها فضای آموزشی تعبیه می شد، بلکه مکان هایی نیز جهت احداث کتابخانه عمومی، فضایی برای اجتماع مردم در مراسم ها، استراحت خانه هایی برای زوار و نیز میدان گاه هایی برای ورزش و اجرای مسابقات ورزشی در نظر گرفته می شد که تمامی آنها از محل نذورات و هدایای مردم و البته حکومت تأمین هزینه می شد. این رویه به نوبه خود یکی از قدیمی ترین و پیشرفته ترین فعالیت های اجتماعی است که به کمک خیرین مذهبی امکان حیات پیدا کرده بود.

مجله تخصصی مطالعات و معنویت امرتیز
۱۴۰۰ زمستان • شماره ۱۲۰
فصلنامه تخصصی مطالعات و معنویت امرتیز

روستا توسط خلیفه سوم عثمان بن عفان نگارش شده و یکی از چهار قرآن تاریخی است که در آن زمان به چهار نقطه جهان فرستاده شده بود. بررسی های تاریخی البته این استناد را تایید نمیکند و قدمت این نسخه از قرآن را به قرن چهارم هجری نسبت داده است.

ابعاد قرآن نکل ۸۳ در ۱۲ و قطر آن ۳۱ سانتیمتر است. کاغذ استفاده شده در این کتاب موسوم به پوست آهو است. این کاغذ ضخیم و قهوه‌ای رنگ به دلیل بافت سطح به این نام مشهور شده است.

داستان کشف این قرآن نفیس نیز در نوع جالب توجه است. در دوران صفویه، روزی چوپانی جوان در حین چرای گوسفندان خود متوجه گلی زیبا می‌شود و آن را از زمین بیرون می‌آورد. کندن گل باعث ایجاد چاله‌ای کوچک و نمایان شدن صندوقچه‌ای مدفون در زیر خاک می‌شود. چوپان به همراه دیگر روستائیان صندوقچه را از زیر خاک خارج ساخته و متوجه قرآنی می‌شود که هم اکنون در مسجد روستا و تحت تدابیر امنیتی مناسب از آن نگاهداری می‌شود. وجه تسمیه این قرآن نیز برگرفته از داستان کشف آن است. اهالی بومی به محل کشف قرآن «نوگل» می‌گفتند. آن‌ها مسجدی در همان مکان ساخته و پس از آن از روستای خود کوچ کرده و در بیرامون مسجد استقرار پیدا می‌کنند. اینگونه است که نام مسجد و نسخه قرآن به نوگل مشهور می‌شود. بعدها نام نوگل به نگل تغییر پیدا می‌کند.

آماده شنیدن مشکلات خیرین هستیم

«حجت‌الاسلام محمدرضا مبلغی مروجی» نماینده برگزیده حوزه انتخابیه کوهدشت و رومشکان در استان لرستان می‌باشند و یکی از اعضای کمیسیون فرهنگی در دوره یازدهم مجلس شورای اسلامی نیز هستند. با ایشان درباره مسائل موسسات خیریه در کشور و چالش‌های پیش روی فعالیت آن‌ها گفت‌وگوی کوتاهی داشتیم که در ادامه، مطالعه آن را به شما پیشنهاد می‌کنیم.

به نظر شما با توجه به آیات و روایات، کار ویژه انجمن‌های خیریه چه می‌تواند باشد؟

کارهای خیلی زیاد هست ولی اینکه چه کاری بهترین کار خیر است و یا چه صدقه‌ای بهترین صدقه است و یا در چه مسیری انسان صدقات را می‌تواند خرج کند، باید عرض کنم که با توجه به اینکه ما در حال حاضر در جامعه با مشکلاتی مواجه هستیم، افرادی در

نگل، گنجینه هزار ساله

مریم زینوف

نسخه‌های تاریخی قرآن جدا از ارزشی که در نتیجه قدمت آن حاصل آمده، بار معنوی ویژه‌ای دارند که آن را در ترازوی بالاتر از قدمت تاریخی قرار می‌دهد. نسخ خطی یا نفیس قرآن کریم از جمله ارزشمندترین متون مذهبی و تاریخی جهان است که در سراسر جهان و در معتبرترین موزه‌ها و کلکسیون‌های جهان از آن‌ها نگاهداری می‌شود. یکی از این نسخ ارزشمند، قرآن نگل است که بنا به اعتقاد مردم

جامعه وجود دارند که نیازمند هستند و مسائل معیشتی دارند و شدیداً برای تهیه مواد غذایی و مواد پوشاکی در مضیقه قرار دارند، بهترین و بالاترین کار رسیدگی به این افراد است. اگر ما به سیره اهل بیت هم نگاه می‌کنیم، می‌بینیم که رسیدگی به فقرا در رأس کارهایشان بوده است.

ایجاد یک بنا را در دست داشتند ولی آنچه که در رأس بوده رسیدگی مستقیم به فقرا بوده است. شبانه کیسه‌های آذوقه و مایحتاج را بر دوش می‌گذاشتند و به در خانه ضعفا می‌رفتنند و این نشان از این دارد که رسیدگی به این افراد مهم است.

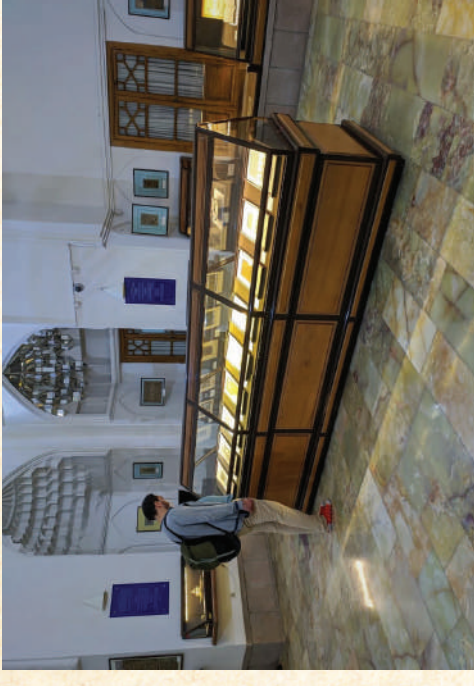
یعنی اگر چیزی هم باشد باید به سرعت به فقرا برسد؛ بنابراین الان که در شرایط کرونا هم هستیم و در شرایط اقتصادی نامناسبی نیز به سر می‌بریم، بالاترین کار رسیدگی به فقرا و گرسنگان و به اصطلاح بینوایان است.

پس به نظر شما بهترین کار خیر رسیدگی از لحاظ معیشتی به فقرا است؟
بله کارهایی هم هست که زیر بنایی است و آن کارهای زیربنایی هم مهم است که مثلاً شما بخواهید یک مشکل را زیربنایی حل بکنید ولی تا شما بخواهید زیربنایی عمل بکنید این فقرا از گرسنگی از بین رفتند؛ اگر هم می‌خواهید کار زیربنایی بکنید، انجام بدهید ولی الان هم، باید به فقرا و گرسنگان به صورت ویژه و فوری رسیدگی بشود.

به نظر برخی، وقتی دولت به منابع کشور و نیروی انسانی دسترسی دارد چه لزومی دارد که سازمان‌های مردم‌نهاد فعالیت کنند؟
دولت توان رسیدگی کامل به نیازمندان را ندارد و موسسات خیریه و عام‌المنفعه باید بیایند در کنار دولت و برای برطرف کردن مشکلات جامعه و مردم نیازمند تلاش کنند. با توجه به محدودیت‌هایی که دولت‌ها دارند اگر این امور را بر عهده دولت بگذاریم برخی از منابع و کمک‌ها در بروکراسی‌های اداری و دولتی گیر می‌کنند و مسلماً ضایع خواهند شد. پس به همین علت نیاز هست سازمان‌های مردم‌نهاد در کنار دولت به فقرا و نیازمندان کمک کنند.

با توجه به اینکه انجمن‌های خیریه در کشور گسترده شده‌اند آیا مجلس برنامه‌ای دارد که این موسسات را تحت حمایت یک ارگان و یا یک سازمان مثل سازمان بهزیستی و یا کمیته امداد قرار دهد؟

ما نهادها و یا ارگان‌هایی را در کشور داریم که فلسفه وجودی آن‌ها رسیدگی به فقرا و نیازمندان است مثل کمیته امداد و سازمان بهزیستی؛ اگر شما همه نیازمندان را به دست این نهادها بدهید مثلاً کمیته امداد، به علت تعداد زیاد نیازمندان و مشکلات معیشتی، یک پوشش کامل صورت نمی‌پذیرد. بازم ما نیاز به نهادهای

مکان موزه قرآن و کتابت که در سال ۱۳۸۰ به بهره‌برداری رسید، در مسجد صاحب‌الامر و در مرکز شهر تبریز می‌باشد. قدمت این مسجد تاریخی به دوران صفویه بازمی‌گردد و علاوه بر قدمت تاریخی به سبب نوع معماری، گنج‌کاری‌ها و تزئینات داخلی اثری ارزنده و حائز اهمیت است.

مسجد صاحب‌الامر یا سلطنتی با فرمان شاه طهماسب در جوار مهران‌رود و بر خرابه‌های یک معبد میترایی ساخته شد. سال‌ها بعد و در جریان تسلط عثمانی‌ها بر تبریز در سال ۱۰۴۵ هجری قمری، مسجد ویران و تنها دو طاق مرمری منقوش از آن باقی ماند. این روال ادامه داشت تا اینکه در نهایت بار دیگر در زمان سلطنت شاه سلطان حسین، با دستور میرزا محمد ابراهیم خان (وزیر آذربایجان)، مسجد دوباره‌سازی شد.

زلزله مهیب سال ۱۱۹۳ هجری قمری بار دیگر به مسجد آسیب رساند و آن را تخریب کرد. بازسازی مجدد مسجد بیش از یک سده به تاخیر افتاد تا اینکه در نهایت در سال ۱۲۶۶، میرزا علی اکبر خان، مترجم کسولگری روس هزینه مرمت و بازسازی آن را پذیرفت و هم‌زمان ضمن آینه کاری بخشی از محوطه داخلی مسجد، در یکی از صحن‌های آن نیز اقدام به ساخت مدرسه اکبریه نمود.

مسجد کنونی باقیمانده همین دوره بازسازی شده است. با این حال کماکان آثاری از ادوار مختلف تاریخی در آن مشاهده می‌شود، از جمله طاق‌های باقی مانده از دوره شاه طهماسب صفوی که یکی از آن‌ها در دالان ورودی موزه و دیگری داخل شبستان مسجد واقع شده است. لوسترها و چلچراغ‌های مسجد نیز از هدایای بریتانیایی‌ها به این مسجد در دوران قاجاریه است.

خبریه و مردمی داریم ولی در کل باید یک کار میدانی و تحقیقاتی صورت بگیرید که آیا این یک کاسه شدن به نفع مردم می‌شود یا به ضرر آن‌ها.

یعنی تا به الان پژوهش و یا تحقیقاتی برای این که موسسات خبریه با یک ارگان ادغام بشوند و آن نهاد از این موسسات حمایت و در جایی نظارت کند صورت نگرفته است؟

کمیته امداد دوست دارد که تحویل آن‌ها بشود ولی این نهاد تنها به فهرست مشخصی از نیازمندان جامعه دسترسی دارد و امکان دارد بعضی از فقرا را نشناسد؛ تا کمیته امداد بخواهد به این افراد رسیدگی بکند فقرا از گرسنگی تلف می‌شوند.

بنده هم با نظر شما موافقم ولی سوال من این است چه اشکالی دارد که این موسسات مردم‌نهاد و امور خبریه زیر نظر یک سازمان مثل واحد کمیته امداد قرار بگیرد؟

مشروط به اینکه همه فقرا در همه جا دیده بشوند، بله؛ ولی اگر قرار است کمیته امداد افرادی را تحت نظر داشته باشد و تمام بسته‌های معیشتی را به همان افراد بدهد و یا قوانینی برای تحت پوشش قرار دادن نیازمندان داشته باشد و یک سری افراد در این میان دیده نشوند و گرسنه بمانند نه اصلاً. به نظر من باید نهادها مستقل باشند و کمک‌هایشان را به افرادی بدهند که کمیته امداد نتوانسته به هر علتی به آن‌ها کمک کند.

شما فرمودید که منابع دولت محدود است و باید سازمان‌های مردم‌نهاد به کمک دولت بیایند ولی بعضی معتقدند که دامن زدن بر امور خبریه در جامعه توسط مردم موجب شانه خالی کردن دولت از وظایفش خواهد شد. این نگاه را چگونه باید پاسخ داد؟ آیا در زلزله کرمانشاه یا سیل خوزستان چنین اتفاقی رخ داد؟ تحلیل شما از وضعیت امور خیر در ایران چی هست؟

من موافق با این نظر نیستم که اگر ما بیاییم به کارهای خیر بپردازیم دولت شانه خالی می‌کند. رسیدگی به محرومان و وظیفه دولت و نهاد‌های دولتی است و باید به مستمندان که در جامعه هستند رسیدگی کند؛ ولی همه ما می‌دانیم که منابع دولتی محدود است و تا یک حدی می‌توانند کمک‌رسانی کنند و نهاد‌های نظارتی هم باید نظارت کنند تا این اموال محدود واقعاً به نیازمندان برسد. ولی به اصطلاح یکسری از فقرا که تعدادشان اندک هم نیست، باقی می‌مانند که به هر دلیلی تحت پوشش نهادهای حمایتی قرار نگرفته‌اند یا شرایط اعلامی آن نهادها را ندارند یا به هر علتی تعدادی از مستحقین جامی‌مانند. اینجا باید کمک‌های مردمی به میدان بیایند و دست دولت را بگیرند و کمک کنند.

یکی از دغدغه‌های کارشناسان در سال‌های اخیر بحث خیر پایدار است. چگونه می‌توان در این زمان کار خیر پایدار انجام داد؟

با توجه به محدودیت‌هایی که وجود دارد ولی باز هم می‌شود این کارها را انجام داد و باید انجام داد. مثلاً هر موسسه‌ای سرمایه‌هایی که در اختیار دارد را تبدیل به کارگاه‌های

موزه قرآن و کتابت تبریز

محمد پاک‌نیت

موزه قرآن و کتابت تبریز از جمله گنجینه‌های ایران است که در آن نسخه‌های نفیس قرآنی، نسخ خطی، ظروف و اشیاء متبرک به آیات قرآن و... نگاهداری می‌شود. از جمله مهم‌ترین و باارزش‌ترین اثری که می‌توان به آن اشاره داشت نسخه‌ای تک برگ روی پوست آهواست که با خط کوفی آیاتی از قرآن بر آن نقش بسته است. این نسخه دستنویس منسوب به حضرت علی بن موسی الرضا (ع) است.

از دیگر آثار موجود در این گنجینه می‌توان به کوچک‌ترین قرآن طلاکاری شده موجود در ایران و لوح سنگی به خط عیلامی مربوط به دوره عیلامیان اشاره کرد. همچنین مجموعه نفیسی از قرآن‌های کتابت شده توسط هنرمندانی نظیر درویش عبدالمجید، علی‌رضا عیاسی، علاءالدین بیگ تبریزی، محمدحسین تبریزی، ملاعبدالباقی تبریزی، میرزا طاهر خوشنویس، میرزا محمد شفیع تبریزی، علیقلی شیرازی و میرعماد حسنی در کنار آثار دیگری از جمله انواع قلمدان‌های مقوایی مذهب دارای نقوش مینیاتوری و روکش لاک، انواع پلاک‌های فلزی منقوش به ادعیه و اورد، جوهردان فلزی متعلق به دوره قاجار، ظروف چینی، پیراهن قسم، سنگ مرمر منقوش متعلق به دوران طهماسب اول و سفالی مزین به آیات قرآنی در معرض نمایش عموم قرار گرفته است.

کوچک و بزرگ کند و در این کارخانه‌ها از محرومین و نیازمندان استفاده کند و از آن بالاتر، از سودهایی که در این مراکز به دست می‌آورد به فقرا کمک کند. این کار در شرایط سخت اقتصادی مشکل هست ولی چاره‌ای جز این نیست. یعنی باید این کار اتفاق بیفتد و فقرا را از لحاظ شغلی تامین کنیم تا آن‌ها بتوانند با تلاش و کوشش، روی پای خودشان بایستند.

مجلس برنامه‌ای برای راه‌اندازی خیرپا‌پدار دارد؟

مجموعه کمیسیون فرهنگی با وزیر کار جلسه‌ای داشته و در همین رابطه با ایشان صحبت کرده و خود وزیر هم تأکید کردند که هر جامعه‌ای که روی پای خودش ایستاده موفق شده و آنچه که می‌گویند کمک‌های کشورهای دیگر، این‌ها بیشتر شعارهای سیاسی است و کشورهای غربی واقعا کمکی نمی‌کنند. پس اگر می‌خواهید پیشرفت کنید باید به خودتان تکیه کنید. نمونه‌ای از این کشورها چین می‌باشد که مردم این کشور ۹۹ درصد روی پای خودشان ایستادند و یک درصد سرمایه‌گذاری خارجی وجود دارد. وزیر محترم کار هم به این نکته اشاره داشتند. بنابراین به نظر می‌آید همین درست باشد و باید روی پای خودمان بایستیم؛ ولی اگر به دیگران متکی بشویم فایده‌ای ندارد. ضمن اینکه کمک‌های خارجی می‌رود در بازی‌های سیاسی و تحت تأثیر روابط سیاست‌مداران قرار می‌گیرد. ضمن آن‌که طبیعی است که غربی‌ها در آنجایی که به نفع‌شان باشد کمک کنند.

به نظر شما فعالیت‌های موسسات خیریه در جامعه چه تاثیری دارد؟

قطعا تأثیر دارد؛ هم از لحاظ مادی و اقتصادی و رفع محرومیت مؤثر هستند و هم تأثیرات معنوی دارند. چه برای فردی که کمک می‌کند، چه برای آن نیازمندی که کمک را دریافت می‌کند و باعث ایجاد تقرب به خداوند متعال برای هر دو گروه می‌شود. همانطور که در روایت آمده است، اگر فقرا در دریا دریا از دری دیگر خارج می‌شود.

راه‌کارهای پیشنهادی شما جهت برطرف شدن مشکلات پیش‌روی موسسات خیریه و عام‌المنفعه چیست؟

اگر مشکلات قانونی وجود دارد این وظیفه مجلس است که قوانین را اصلاح کند و برای اصلاح قوانین نیاز است که موسسات با نمایندگان مجلس در ارتباط باشند تا مشکلات و موانع را به نمایندگان اطلاع دهند چون بالاخره نهاد‌های خیریه در خط مقدم و در وسط میدان کار هستند و قطعاً مشکلات سرراه موسسات را بیشتر از نمایندگان خبر دارند. وظیفه مجلس است که قوانین را وضع و یا اصلاح کند و از همه مهم‌تر بحث نظارتی است که آن هم باید توسط ارگان‌های ذیربط انجام شود.

فصلنامه تخصصی مطالعات و معنویت امرتبریز
شماره نهم - زمستان ۱۴۰۰

نقش واقعیت افزوده در توسعه امرخیر

واقعیت افزوده (AR)، تکنولوژی بازرگاری مجموعه‌ای از داده‌های الکترونیکی به دنیای حقیقی است. ترکیب همزمان دنیای واقعی با تصاویر مجازی امکانی را فراهم می‌سازد تا کاربر ضمن تعامل بیشتر با دنیای واقعی، داده‌های بیشتری از محیط پیرامون خود دریافت کند.

واقعیت افزوده نوعی تکنولوژی آینده‌نگر است که از عمر آن بیش از هفت دهه می‌گذرد. این توانمندی دیجیتال در بسیاری از زمینه‌ها و از جمله برای انتقال مفاهیم آموزشی، اطلاعات مکانی، تبلیغات محتوایی و... کاربرد بسیاری پیدا کرده و ظرفیت‌های آن همچنان در حال افزایش است.

آناستازیا موروزوا

ترجمه: هسیتی حسینی

علاقتمندان قرار می‌دهند. در بخش نمایشگاه‌های دائمی موزه آثاری قرار دارند که در فهرست آثار ملی ایران ثبت شده باشند. این آثار در حال حاضر شامل ۱۶ عنوان است که در سالن منفی ۲ موزه به معرض نمایش درآمده‌اند.

بخش دیگری از نمایشگاه دائمی موزه به نسخه‌های خطی مرموت شده اختصاص یافته است. در این بخش تاکنون ۱۰ اثر ارزشمند پس از مرمت در معرض دید علاقمندان قرآنی قرار گرفته است. از جمله این آثار برگ‌هایی از قرآن بایسنقری، قرآن‌های خط کوفی، نسخه شمس‌الدین عبدالله، قرآن منسوب به حضرت امام حسن عسکری (ع)، قرآن شاه بیگم (صیاءالسلطنه) است. در میان این آثار قرآن‌های منسوب به دست خط مبارک حضرت علی (ع) و امام حسن (ع) شاخص است.

گالری استاد غلامحسین امیرخانی بخش دیگری از گنجینه دائمی موزه را به خود اختصاص داده است که در آن تعداد ۲۰ اثر قرآنی ایشان به نمایش درآمده است. بخش پایانی نمایشگاه‌های دائمی موزه قرآن به نمایش شجره‌نامه معتبر از شخصیت‌های مدفون در بقاع متبرکه ثبت شده در فهرست آثار ملی کشور اختصاص دارد.

جدا از آثار نفیس به نمایش درآمده در موزه، معماری منحصر به فرد آن نیز مورد توجه قرار دارد. در این گونه خاص از معماری که طراحی بخش عمده‌ای از آن بر عهده بهروز احمدی بود، توجه ویژه‌ای به استفاده از بتن به‌عنوان مصالح غالب شده است. این فرم مدرن در مجاورت آرایه‌های تزئینی معماری ایرانی اسلامی که در قالب مجموعه‌ای از اشکال هندسی نمود یافته، فرم دلنشینتی را پدید آورده که ذهن هر مخاطبی را به سوی خود جلب می‌کند.

موزه ملی قرآن کریم علاوه بر بخش‌های نمایشگاهی و اداری، شامل قسمت‌های دیگری چون نمازخانه، سالن اجتماعات (امفی تئاتر)، تالار مطالعه، تالار امانت نشریات، تالار سمعی-بصری، فروشگاه و مکان‌های ویژه استراحت و پذیرایی می‌باشد.

موزه ملی قرآن کریم

اکرم میانجی

تنها موزه تخصصی ایران در زمینه هنرهای قرآنی، در سال ۱۳۸۴ در فضایی به مساحت ۱۰۰۰۰ مترمربع به بهره برداری رسید. این موزه که در شمال تقاطع خیابان امام خمینی (ره) و خیابان ولی عصر (عج) و در مجاورت کاخ مرمر و کاخ سنا (ساختمان مجلس خبرگان) واقع شده، از سه بخش اصلی موزه، کتابخانه تخصصی و امور اداری تشکیل شده است. تمامی این قسمت‌ها به‌طور کامل در سه طبقه و در عمق ۱۴ متری زمین تعبیه شده‌اند و موزه از این حیث، ویژگی منحصر به فردی دارد.

گنجینه موزه دربردارنده نسخ خطی قرآنی و چاپ سنگی قرآن کریم، دیوان شعری برجسته ایرانی نظیر سعدی، حافظ و مولانا، طومارها، کتب ادعیه و قطعات قرآنی متعلق به سده چهارم هجری تا اوایل عصر قاجاریه است. همچنین در این موزه آثار برجسته‌ای از انواع هنرهای مرتبط با کتابت قرآن نظیر تندیس، تشعیر، تجلید، خوشنویسی و... حفظ و نگهداری می‌شود که نه تنها در زمره نفیس‌ترین آثار موجود در کشور هستند، بلکه به سبب مکانی که برای بررسی و شناخت سیر تاریخی هنرهای قرآنی در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد، حائز اهمیت ویژه‌ای است.

بخش دیگر موزه به نمایش اشیایی چون ظروف، گلدان، جعبه، قلمدان، سکه، جامه و... پرداخته است. نشاخصه این آثار استفاده از آیات قرآنی یا ادعیه در تزیینات آن‌ها است. در بخش سوم آثار از هنرمندان معاصر که در آن‌ها کلام وحی و ادعیه نمود یافته است در گونه‌های مختلفی چون نقاشی، خوشنویسی، نگارگری و... به نمایش درآمده است. موزه در چهار بخش نمایشگاهی دائمی، موقت، سیار و مجازی آثار خود را در معرض دید

اغلب به دلیل کمبود بودجه و منابع اولیه، سازمان‌های غیر انتفاعی نمی‌توانند کمپین‌های تبلیغاتی گسترده‌ای را برای جلب توجه به هدف‌شان راه‌اندازی کنند. با این حال، سازمان‌های خیریه‌ی بسیاری مزایای استفاده از فناوری‌های پیشرفته را راجح نهاده‌اند.

این مقاله به امکاناتی اختصاص داده شده است که VR می‌تواند برای خیریه‌ها به ارمان آورد. اما، واقعیت تقویت شده (AR) همچنین می‌تواند مزایای قابل توجهی را برای سازمان‌های غیرانتفاعی به همراه داشته باشد.

متأسفانه، فقط یک نمایشگاه عکس با یک داستان جذاب برای آگاهی کافی با رسیدن به هدف جمع‌آوری کمک کافی نیست. بنابراین، برای انتقال سریع‌تر و کارآمدتر مشکل، سازمان‌های خیریه به راه‌حلی جذاب‌تر و تعاملی‌تر نیاز دارند.

واقعیت تقویت شده نیز درست مانند واقعیت مجازی ابزاری است که می‌تواند به سازمان‌های غیر انتفاعی کمک کند تا توجه بیشتری را به خود جلب کرده و مردم را با این مشکل همدل کنند. واقعیت افزوده با افزودن یک لایه اضافی به واقعیت، فرصت‌های قابل توجهی را برای سازمان‌های خیریه فراهم می‌کند تا محیطی همه‌جانبه برای حامیان ایجاد کرده و زیر و بم هدف شما را نشان دهند.

بیا بید نگاه دقیق‌تری داشته باشیم که چگونه واقعیت تقویت شده می‌تواند کار سازمان‌های غیرانتفاعی را تسهیل کرده و به آن‌ها در رسیدن به اهداف خود کمک کند.

آگاه سازی اثر بخش

هرچه مردم بیشتر از مشکل مطلع باشند، حل آن آسان‌تر می‌گردد. اولین و مهم‌ترین مأموریت سازمان غیرانتفاعی افزایش آگاهی و درک مشکلی است که سازمان برای حل آن تلاش می‌کند. با کمک برنامه‌های واقعیت تقویت شده، مؤسسات خیریه می‌توانند زمینه‌های بیشتری را پوشش داده و افراد بیشتری را درگیر خود کنند و معمولاً، هرچه مردم بیشتر در مورد مشکل آگاه باشند و بتوانند خط مقدم مسئله‌ی مورد نظر را به وضوح ببینند، خیریه‌ها می‌توانند انتظار کمک‌های بیشتری را داشته باشند.

صندوق جهانی حیات وحش (WWF) ارمنستان و یک شرکت پدیاآورنده برنامه کاربردی AR/VR مستقر در ایران، پوششی را برای جلب توجه بیشتر مردم به مشکل گونه‌های در معرض خطر به راه انداختند. این پوشش «با پلنگ عکس بگیر» نام داشت و هدف آن انتشار اطلاعات پلنگ‌های قفقازی بود که به دلیل نابوری و از بین رفتن زیستگاه طبیعی با خطر انقراض روبه‌رو هستند. این پوشش نشانگرهای واقعیت تقویت شده را در سراسر ایران در مکان‌هایی که بیشترین تردد عابران پیاده در آن‌ها وجود دارد، قرار داد. پس از دانلود یک برنامه کاربردی ویژه واقعیت تقویت شده، مردم می‌توانستند نشانگرها را اسکن کرده و یک مدل سه بعدی از پلنگ قفقازی را

در جلوی چشم هایشان مشاهده کنند. برای اشاعه اطلاعات، سازمان دهندگان از کاربران خواستند تا نتایج خود را از طریق فضای مجازی به اشتراک بگذارند و جایزه‌ای (یک دو چرخه کوهستان) به افرادی که پست‌های آن‌ها آموزنده‌تر و خلاقانه‌تر بود، اهدا کردند. در نتیجه‌ی این پویش صندوق جهانی وحش درارمنستان موفق شده است به بیش از ۱۰۰۰ نفر در سراسر جهان دسترسی پیدا کند و میلیون‌ها بازخورد دریافت کند. آن‌ها همچنین مدیریت زیستگاه‌های موجود حیوان را تقویت کردند، چندین منطقه امن جدید ایجاد کردند و اقداماتی را برای توسعه شبکه‌ای از زیلنگ بانان در نزدیکی محیط طبیعی خود به کار گرفتند.

مثال دیگری از چنین استفاده از واقعیت تقویت شده، پویشی است که توسط NHS در لندن و بیروینگام راه‌اندازی شده است. آن‌ها سالانه به ۷۰ هزار اهداکننده خون نیاز داشتند و می‌خواستند آگاهی عمومی را از اهمیت اهدای خون افزایش دهند؛ بنابراین چندین بیلبورد تعاملی در سطح شهرها قرار دادند که افراد نیازمند به تزریق خون را نشان می‌داد. سپس، داوطلبان NHS به عبارن پیاده پیشنهاد کردند تا برچسب ویژه‌ای را روی بازوهای خود (جایی که معمولاً سوزن می‌رود) بگذارند. وقتی این اطلاعیه‌ها با یک گوشی همراه اسکن می‌گشت، شبیه‌سازی ۲ ثانیه‌ای اهدای خون روی صفحه، نمایش داده می‌شد. با پرسیدن کیسه خون، تصویر فردی که روی تابلو تبلیغاتی بیمار به نظر می‌رسد، سالم‌تر می‌شود و سپس پیام شخصی «تشکر» را نشان می‌دهد. در طی آن شبیه‌سازی کوچک، همچنین از شرکت‌کنندگان خواسته می‌شد تا به‌عنوان اهداکنندگان خون ثبت‌نام کنند.

تجربه همدلی بهتر

یکی از اهداف اصلی هر سازمان خیریه، جمع‌آوری هرچه بیشتر پول برای رسیدن به اهداف خیرخواهانه است و واقعیت تقویت شده می‌تواند به سازمان‌های غیرانتفاعی کمک کند تا منابع مالی بیشتری دریافت کنند.

همراه با گسترش آگاهی بهتر، فناوری‌های واقعیت تقویت شده می‌توانند هر مشکلی را از زاویه‌ای جدید نشان دهند و مردم را با موضوع و ریشه‌های آن عمیق‌تر آگاه کنند. علاوه‌براین، شما به راحتی می‌توانید یک دکمه «اهدا» را در برنامه کاربردی واقعیت تقویت شده قرار دهید و از مردم دعوت کنید با شما همراه شوند.

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ (ICRC) یک برنامه واقعیت تقویت شده به نام «وارد اتاق شوید» ایجاد کرده است که هدف اصلی آن معرفی یک تجربه دست اول از جنگ قریب‌الوقوع در سطح احساسی است. برنامه واقعیت تقویت شده به کاربران اجازه می‌دهد تا یک «پورتال» به اتاق کودکی که تحت تأثیر جنگ قرار دارد وارد کند و در یک بازه زمانی، تغییرات ایجاد شده را مشاهده کند.

کمیته بین‌المللی صلیب سرخ امیدوار است که برنامه واقعیت تقویت شده این نهاد به مردم این امکان را بدهد که تصور بهتری از واقعیت‌های جنگ و آنچه کودکان درگیر به آن دچار می‌شوند را داشته باشند.

حفظ، احترام و صیانت از قرآن کریم به عنوان یک فریضه بر تمام مسلمانان واجب است و به‌عنوان خیر جاری به آن توصیه شده است. حفاظت و نگاهداری از قرآن‌های شاخص تاریخی و ارزشمند هنری همچنین جدا از بار دینی و تعهد مذهبی، یک مسئولیت اجتماعی است که رسالت آن حفاظت از این گنجینه برای آیندگان است. در طول تاریخ بسیاری از افراد این مسئولیت را انجام داده و برای استمرار آن تمهیداتی در نظر می‌گرفتند. این رسالت فردی گاه به رسالت خاندان و طایفه‌ای تعمیم داده می‌شد.

خرید نسخه‌های ارزشمند و تاریخی و نیز مرمت و نگهداری از آن‌ها شکل دیگری از این صیانت است که در طول تاریخ بسیاری از امرا، علما و ثروتمندان به آن اهتمام داشتند. بسیاری از این نسخ ارزشمند در زمان حیات یا پس از مرگ فرد، وقف مراکز معتبر مذهبی شده و برخی دیگر همچنان در میراث خانوادگی این افراد حفظ می‌شوند.

موزه‌داری شیوه معتبر و پذیرفته شده‌ای برای انواع میراث تاریخی و معنوی کشورهای در سراسر جهان است. در ایران نیز موزه‌ها و مجموعه‌های بسیاری وجود دارند که طبق وظایف ذاتی خود، مرمت و نگهداری از این میراث فرهنگی، تاریخی و مذهبی را برعهده گرفته‌اند. از جمله این موزه‌ها می‌توان به موزه بقاع متبرکه نظیر آستان قدس رضوی، موزه آستانه مقدسه حضرت معصومه (س)، موزه آستان مقدس حضرت احمدبن موسی الکاظم شاهچراغ علیه السلام، موزه ملک، موزه ملی ایران، موزه آذربایجان و بسیاری دیگر اشاره کرد که در هریک از آن‌ها به فراخور نسخ متعدد و متنوعی از کلام شریف نگاهداری می‌شود. در این میان چند موزه و گنجینه اختصاصاً بر حول و محور نگاهداری از کلام مقدس و وحی طراحی و ساخته شده است که هریک از آن‌ها نقش مهمی در حفظ و صیانت از قرآن کریم برعهده دارند. در ادامه به اختصار درباره تعدادی از آن‌ها سخن گفته‌ایم.

نگاهی به
گنجینه‌های
قرآنی کشور

یک مثال دیگر نصب «سر و صدای سفید» است که از واقعیت افزوده استفاده می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه مصرف‌گرایی، بر شیوه زندگی که بر حفظ منابع طبیعی تمرکز دارد غلبه می‌کند. این روش از API توییتر برای نظارت بر هشتهای ظاهر شده مربوط به مصرف (مانند #قهوه یا #سوشی) و حفاظت (مانند #بازیافت یا #تنوع-زیستی) استفاده می‌کند و ظاهر صخره‌های پوشیده شده را تغییر می‌دهد که بر اساس هشتهای غالب می‌شوند.

از این رو، آن‌ها می‌توانند وضعیت محیطی را به شیوه‌ای تعاملی و ملموس‌تر نشان دهند، که به نوبه خود می‌تواند موضوع را با کارایی بیشتری به مخاطب هدف برساند. راه دیگر برای به دست آوردن منابع مالی بیشتر، همکاری با سایر شرکت‌ها است.

اطلاعات به روز ارائه دهید

واقعیت تقویت شده علاوه بر ایجاد یک تجربه جذاب‌تر، می‌تواند به مردم در مورد جدیدترین اخبار و رویدادها به شیوه جدیدی اطلاع‌رسانی کند.

از آنجا که بسیاری از پردازش‌های برنامه AR در زمان واقعی انجام می‌شود، NPO می‌توانند به روزرسانی‌ها را در حین حرکت نیز انجام دهند تا مطمئن شوند که کاربران آن‌ها فقط جدیدترین داده‌ها را دریافت می‌کنند.

CoppaFeel، یک سازمان غیرانتفاعی سرطان پستان، پویشی را برای تشویق زنان به معاینه پستان انجام داده است؛ بلافاصله پس از باز کردن یک برنامه AR ویژه و قفل کردن تلفن روی بلبورد، مردم می‌توانند یک طرح سه‌بعدی تعاملی‌تر با گزینه‌هایی برای مشاهده آمار جاری، مرور صفحات رسانه‌های اجتماعی و پیشنهاد انجام منظم معاینات پستان خود مشاهده کنند.

نشان دهید که در عین شوخ‌بودن، جدی هستید

مردم از تفریح لذت می‌برند و برای سازمان‌های غیرانتفاعی این روش عالی برای مشارکت بیشتر رای دهندگان است. شما می‌توانید مأموریت خود را در عین خلاقیت و ارائه تعامل بیشتر از طریق واقعیت تقویت شده ادامه دهید.

شهرداری بوئنوس آیرس تصمیم گرفت بازیافت را از طریق یک بازی واقعیت تقویت شده ارتقا دهد؛ یک صفحه بزرگ نمایش در خیابان قرار داده شد تا هنگامی که افراد رو به صفحه قرار می‌گیرند، سطل‌های بازیافت روی سر آن‌ها ظاهر شود و مردم بتوانند بازی زیاده‌گیر را انجام دهند. هدف مقامات شهری از چنین شیوه‌ای سرگرم‌کننده، افزایش آگاهی از یک موضوع فوری زیست‌محیطی بود.

یک سازمان غیرانتفاعی می‌تواند با پیاده‌سازی جدیدترین فناوری‌ها مانند واقعیت مجازی و واقعیت تقویت شده، نشان دهد که انعطاف‌پذیر و سازگار است. شما می‌توانید با ایجاد این فناوری، ارتباط عمیق‌تری با مردم ایجاد کنید.